

FRANC POTREBUJEŠ, IZDELOVALEC STILNEGA POHIŠTVA

Franc Potrebueš (21. 2. 1928–25. 3. 1997) je bil rojen na Stari Vrhniki v obrtniški družini. Oče Jožef Potrebueš (1892–1968), Vrbancev iz Horjula, mizar samouk, se je leta 1921 oženil z Ano Rode s Stare Vrhnike in se tja preselil. V letih krize, ko je bilo težko dobiti delo, je dobil zvezo z ljubljanskim trgovcem starinarjem in zanj začel popravljati najrazličnejše staro stilno pohištvo. Delo se mu je priljubilo, zato je sam začel posnemati stare sloge pri izdelovanju novega pohištva. V takem vzdušju, občudovanja in posnemanja starega, je odraščal Franc, najmlajši od štirih otrok v Potrebueševi družini. Ko se je starejši sin Jože, ki je bil sprva določen, da bo nasledil očeta in njegovo obrt, odločil za fotografa, je Franc postal očetov vajenec. Končal je osnovno šolo in je takrat že služil za pastirja pri Andrejčetu. To je sicer rad opravljal in se je tam dobro počutil, a se je vseeno z veseljem vrnil domov.

Kot vajenec je leta 1947 na Vrhniki končal obrtno nadaljevalno šolo. Lepo spričevalo, z odličnimi ocenami za strokovno risanje pa tudi za slovenščino in spise, kaže na nadarjenega in vedoželjnega učenca. Svoje znanje je po končanem vajeništvu še izpopolnjeval. V prostem času je obiskoval muzeje, ogledoval, skiciral. Študiral je knjige o

115. Družina Potrebueš Jožefa in Ane (Aloščenkovi) okoli leta 1930. V naročju Franc (1928), poleg Rezka (1923), desno Helena (1926), Jožef (1922). (foto: last družine Potrebueš)

stilnem pohištvu in kataloge znanih evropskih pohištvenih firm z Dunaja, Züricha, Moskve. Tako se je dokopal do potrebnega znanja. Uspešno je izdeloval stilno pohištvo z zgledovanjem po starih vzorcih. Leta 1954 je delal mojstrski izpit. Mladi Franc bi rad postal mojster za izdelovanje stilnega pohištva. Komisija mu je v zadregi, ker podobnega primera še ni imela, dala naziv »oblaganje z lesom intarzija«, naziv, ki ga ni imel nihče drug v Sloveniji.

116. Mojstrsko spričevalo.

117. Jožef Potrebuješ s svojim izdelkom taberna-
klja, okoli leta1950.(foto: last družine Potrebuješ)

117a. Franc Potrebuješ okoli leta 1990.

118. Alenka Bibič, Mojster, ki ga tudi potrebuješ, Tovariš, ilustrirani tednik«Dela» štev. 39, leta 1964.

Največje povpraševanje je bilo po raznih vitrinah, komodah, pisalnih mizah, majhnih tabernakljih. Urejal je pohištvo v muzejih, njegovo delo je vloženo v muzeju na Blejskem gradu. Delal je za ljubljanski Dom, s katerim je sodeloval že njegov oče. Zanje je izdeloval šatulje, zibke vseh velikosti in podobno. Popravljal je pohištvo za trgovino Antika v Ljubljani, ki je sprejemala v komisijsko prodajo stilno pohištvo vseh dob, renesanse¹, baroka¹, empira², secesije³. V te trgovine so prihajali številni tujci in se zanimali, kdo to dela. Nato pa so se oglašali pri njem s svojimi naročili. Za njegovo delo so se zanimali tudi domačini. Mnogi so se pozneje izselili v Nemčijo, Francijo, Ameriko. S seboj so odpeljali pohištvo mojstra Potrebuješa. Pri njem se je npr. oglasil Ljubljčan Škof⁴, za katerega je izdelal pohištvo za dve baročni sobi. S tem pohištvom se je izselil v Ameriko. Od tam je mojstra povabil, naj se za nekaj časa preseli k njemu, da bi tam delal stilno pohištvo za ameriški trg. Za to se ni odločil.

Surovine za izdelavo svojih izdelkov je mojster našel v domačem okolju. V glavnem je uporabljal več sto let star orehov, hrastov in češnjev les. Nekaj ga je našel na barju. Od bližnjih kmetov pa je odkupoval stare omare, razne klopi in druge lesene predmete, ki so navadno neuporabni ležali na podstrešjih in skednjih. Mojster je ta les s pridom uporabil za izdelovanje novih kosov pohištva. Iz starih klopi je pod njegovimi veščimi rokami nastala prenekatera baročna vitrina. Posebnost so bile njegove intarzije z značilnimi črnimi vgrajenimi vzorci. Za nje je uporabil dva tisoč let star hrast, ki ga je odkril pri izkopavanju v Podlipščici»za malnom". Ležal je 2 metra globoko v ilovici. Meter debelo deblo je izkopal, izvlekel na površje z dvema paroma konj in spravil domov, kjer ga je pod kozolcem očistil, obložil z butaricami, da se je počasi posušil.

Njegov konjiček pa so bile baročne omariče, tabernakliji in vitrine v bidermajerju⁵, čeprav je terjalo to delo mnogo potrpljenja in mnogo truda.»Za majhno omarico porabim 15 dni, seveda če delam od zore do mraka«, je povedal v intervjuju, »toda kadar se zagrizem v delo, ne morem nehati«⁶. Ni mu bilo žal ne časa ne truda, dokler izdelki niso zažareli v polnem sijaju. Brez izjeme je pri svojih izdelkih dosegal visoko stopnjo obrtne umetnosti.

Franc Potrebuješ je bil neumoren delavec. V svojem delovnem veku je izdelal in popravil »za cel vlak stilnega pohištva« je povedal leta 1991 za Slovenske novice. Bil je takrat eden redkih Slovencev, ki je opravljal to delo in nadaljeval je z njim – kolikor mu je zdravje dopuščalo – tudi po upokojitvi. Med mladimi takrat ni bilo zanimanja za ta poklic. Podoba je bila, da obrt izumira⁷.

Vendar današnji, splošno priznani **retro slog** kot stil notranjega oblikovanja in stil pohištva v sodobnem domu, temelji na posnemanju starega in mojster Potrebuješ je že pristaš tega sloga. Znal je povzemati stare modne vzorce, jih na svojih izdelkih oživljati in nadgrajevati.

Zanimiva je – tudi v zvezi z mojstrom Potrebuješem – TV serija Kalejdoskop⁸. Gre za 85 oddaj Kalejdoskop, avtorja Draga Kocjančiča (1933–2008), ki so jih v letih 1964–1971 predvajali na ljubljanski TV. Kocjančič je hodil po terenu in iskal snov za serijo, ki jo lahko opredelimo kot filmsko reportažo. Med značilnimi tematskimi sklopi serije so slovenska etnologija, potopisi iz slovenskih krajev in prispevki, ki jih je avtor imenoval »domače zanimivosti«.

Za raziskovalce etnologe pa je zanimiva prav celotna serija. Iz posnetkov zunaj okvira osrednje pripovedi je namreč moč razbrati

119. Stilno pohištvo pri družini Potrebuješ. Na spodnji fotografiji Malči Potrebuješ, s kosom dva tisoč let starega hrasta. (Fotografije: Joži Krvina.)

120. Potrebuješeva nova hiša z delavnico, okoli leta 1960. (foto: last družine Potrebuješ)

še veliko drugih podatkov, ki pričajo o načinu življenja na slovenskem podeželju in v mestih v 60-ih in 70-ih letih prejšnjega stoletja – o naravni in kulturni krajini, podobi mest in pokrajin, arhitekturi, bivalni kulturi, notranji opreči, o kulturi oblačenja itd. Ustvarjalci te serije so največkrat posegli po temah: (domače) obrti in rokodelska dejavnost ter šege in navade z območja Slovenije in zamejstva⁹.

Francu Potrebuješu in njegovemu stilnemu pohištvu sta v seriji posvečena dva prispevka. Prvi iz leta 1965¹⁰ prikaže potek dela z intarzijami: mojster nariše vzorec na komodi, z dletom izdolbe kanalčke po risbi, nato vanje vstavlja koščke drugega lesa točnih dimenzij in oblik, nato prikaže še zaloge lesa, tudi raznobarnega, pripravljenega za uporabo. Na drugem prispevku iz leta 1969¹¹, (kjer zvok ni ohranjen), je predstavljen mojster pri žaganju lesa, predstavljena je njegova delavnica, orodje in nekaj pohištva.

Vse od nastanka serije, torej več kot 40 let, so ti trakovi pozabljeni ležali v televizijskem arhivu, ko so se na televiziji Slovenija lotili sistematičnega presnemavanja filmskega na magnetni trak. S tem so omogočili lažjo uporabo gradiva. Za raziskovalce s področja etnologije je bila zanimiva serija v celoti.

121. Franc Potrebuješ s svojim izdelkom tabernaklja, okoli leta 1965.

Po mnenju etnologov se je s serijo Kalejdoskop pokazala »potreba po preteklosti kot sredstvu za obvladovanje sprememb«¹². Potrdilo se je torej znano dejstvo, da je poznavanje preteklega nujno za razumevanje in obvladovanje sprememb v sedanjosti. Tudi čas nastanka serije Kalejdoskop je bil čas sprememb. Morda ne tako velikih, a vendar so bile za stroko zelo pomembne. Povojne gospodarske reforme so postavljale v ospredje industrijo, delo v industriji, opuščale so se nekatere domače obrti in dejavnosti ... Ravno tem pa je morda res grozilo, da utonejo v pozabo, če ne bi vstopile v sfero folklorizma, ponovnega oživljanja oz. »ljudske kulture iz druge roke«¹³ – kulturne dediščine. V tem obdobju je pojem dediščina tudi dobil pomen, kot ga ima danes. Ni več le premoženje preminulega, ampak se je uveljavila raba, ki se nanaša na kulturno in naravno dediščino¹⁴.

Zanimivo je, da v ta čas segajo tudi začetki tovarne Stilles v Sevnici, ki ima v svoji ponudbi prodajo stilnega pohištva za opremo hotelov poslovnih in privatnih prostorov.

Franc Potrebuješ je dobil na XVI. mednarodnem obrtnem sejmu 16.–25. septembra 1983 v Celju za svoje delo priznanje Zveze obrtnih združenj Slovenije, Splošnega zdru-

ženja drobnega gospodarstva Slovenije in Zavoda Golovec Celje. Enako priznanje so mu podelili tudi na XVIII. Mednarodnem obrtnem sejmu v Celju septembra 1985. Leta 1991 pa je prejel priznanje Obrtne zbornice Vrhnika. Ob tej priliki so na Vrhniki priredili tudi razstavo njegovih del.

V njegovi hiši na Stari Vrhniki smo si ogledali z njegovimi mojstrovinami opremljeno dnevno sobo in spalnico. Mojstrova žena ga. Malči Potrebuješ, roj. Jereb, ki je bila tudi mojstrova pomočnica, nam je marsikaj povedala o njegovem delu in ustvarjanju. Njeno glavno delo je bilo politiranje, premaz s šelakom¹⁵, ki je dalo izdelkom končni videz in sijaj.

VIRI IN LITERATURA:

Zapuščina F. Potrebuješa (spričevala, priznanja, katalogi pohištvenih firm).

Arhiv RTV: Kalejdoskop št. 7, sign.: VKA 4231, Ponarejevalec (izdelovalec) starega pohištva Franc Potrebuješ s Stare Vrhnike, 1964.

Arhiv RTV: Kalejdoskop KFD 8/8. Po Sloveniji. Obisk pri mizarskem mojstru Francu Potrebuješu, 1969.

Ana Magajna, 2014. Z zornega kota kamere. Etnološke vsebine televizijske serije Kalejdoskop. Diplomsko delo. Mentor: red. prof. dr. Rajko Muršič, Odd. za etnologijo Filozofska fakulteta, Ljubljana 2014.

Slovenski etnološki leksikon, Ljubljana 2007.

Slovenska ljudska umetnost, uvodno besedilo in katalog, dr. Gorazd Makarovič, Ljubljana, 1979.

Milan Šparovec, Ponarejevalec antičnega pohištva. Obj. v listu (?)

Alenka Bibič, Mojster, ki ga tudi potrebuješ. Tovarish, ilustrirani tednik»Dela«, štev. 39, 2. 10. 1964, str. 24–25.

Tone Štefanec, Obrt, ki izumira. Za cel vlak stilnega pohištva. Slovenske novice, 5. 10. 1991.

Jezernik, Božidar, 2005. Preteklost in dediščina. V: Dediščina v očeh znanosti. Lj., F. F., Odd. za etnologijo in kulturno antropologijo.

Muršič Rajko, 2005.»Uvod: H kritiki dediščinstva ter slepega enačenja znanosti in stroke«. V: Dediščina v očeh znanosti. Lj., Odd. za etnologijo in kulturno antropologijo, str. 7–10.

Spletna stran Stara Vrhnika (<http://www.staravrhnika.si>).

INFORMATOR:

Malči Potrebuješ, roj. Jereb, 2010 in 2017.

OPOMBE

- 1 Barok – evropski umetnostni slog med renesanso in klasicizmom.
- 2 Empir – klasicistični umetnostni slog iz začetka 19. stoletja po izvoru iz Francije.
- 3 Secesija – srednjeevropska umetnostna smer ob koncu 19. in začetku 20. stoletja, ki se odcepi od tradicionalnih smeri in si prizadeva za nove oblike.
- 4 Tone Štefanec, 1991.
- 5 Bidermajer – srednjeevropski meščanski umetnostni slog v prvi polovici 19. stoletja.
- 6 Alenka Bibič, 1964.
- 7 Tone Štefanec, 1991.
- 8 Kalejdoskop – optičen valj z vdelanimi ogledalci in barvnimi steklenimi drobcji, ki pri vrtenju ustvarjajo pisane spreminjajoče se simetrične like. Tudi otroška igrača»krasnogled«.
- 9 Ana Magajna, 2014, str. 13.
- 10 Arhiv RTV, sign.: VKA 4231.
- 11 Arhiv RTV, sign.: KFD 8/8.
- 12 Jezernik 2005, 16 (po Magajna).
- 13 Poljak Istenič po Moser 2008 (po Magajna).
- 14 Muršič 2005, 10 (po Magajna).
- 15 Šelak – afriška smola v lističih, raztopljen v gorilnem špiritu.